

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Tradiții din Oncești

Tata

Tata o fo cârșnic la beserică, l-o chemat Mihai, o fo cârșnic 50 de ani la biserică, o tras clopotele. El o adus colacii de la beserică, el o adus de la cimitir cum s-o făcut prohoadele. O făcut paos după părinți, după soțâie, le aducea cu traista că n-o avut jănți, nici plăsuri; era traistă așe făcută de femei, țesută de noi în tiară și cusută. Lua tata traista de-a umăr și zinè cu colacii și-a preotului și-a diacului și și-a lui. Colacii îi făcè cine o făcut prohodu, parastasu pântru mort. S-o făcut paos la cimitir, o dus mâncare, sarmale, pancove, prăjituri, ce o avut, horincă. Și o zinit acasă. Era socăciță în sat și aceie pregătè tăt. Și așternè pă mormânt o față de masă și acolo punè doi colaci cârșnicului, doi popii, doi diacului și o sticlă cu zin. Atunci să făcè zin de struguri, lucram noi, ptisam strugurii în mânuri și storcèm zinu. Făcèm colac simplu cu gaură și îl punèm pă sticlă și luam și o lumânare și ridicam paos. Era colacu împletit în două și copt în cuptior pă vatră și numa din apă și sare. Și ptiroștele, în perioada postului, să făceu de post.

Șezătoarea

Merem în șezătoare. Și atâta torcem până cură sânge din buză. Cu cânepa și cu călții merem în șezătoare, eram câte 15 fete în șezătoare. Și api o vinit unu din Săpânța și-o zâs:

La Cârșnicu-n șezătoare,
Este o fată ca și-o floare
Îndeăț zâua când îi soare.

La noi la mama era șezătoare. Și io eram mai mică și șidem în pat. Zinè feciorii și aduceu mere, atunci n-o fo atâtea mere. Și tăie câte 5-6 mere și împlânta cuțâtu în bucăți și ne da și nouă. Cât de bine mâncam un miez de măr, umbra și le da la tăte fetele.¹

Ne djucam în șezătoare de-a „Ioi”. „Ioi, vai, ce-i bai? Vai, ce m-am îndrăgostit”. Și api ne lua zăloage și ne punè să ne sărutam. Să făcè nuntă vineri sara că în ziua ceie nu torceu femeile până mai târzâu.

Demult, de nu zineu feciorii în șezătoare, luam un pic de jăratîc înt-o lopată, cum era meștergrindă, api da cu cărbunii ceia așe-n grindă. Și sărè scânteii.

¹ Performeră Maria Rednic, 77 ani, Oncești, jud. Maramureș, 2021.

Pă Ion, pă Vasalie îi aduc,
Ion, Vasalie, să ziniți,
Să n-aveți stare, nici alinare,
Până ce nu-ți zini
Înt-a noastă șezătoare.

Api câteodată zineu feciorii. Api vineri sara făceau nuntă, că vineri sara nu torcè fetele până mai târzău. Și eu am fo cocoană, da' țân minte. Deorde a lu Ilieș o fo popă și și-o legat un cenușer de grumaz, i-o dat mama, de acela de pus pă bărbântă. El l-o legat în loc de patriser. Și Maria lu Vărvăreanu o fo mireasă și nu știu cine o fo mire. Le-o dat o tepșă și-o bătut-o. Și toți o horit așe ca și cu nunta până naintea bisericii. Și unu o fo popă și-o djurat: „Așe să-ți adjute Dumnezău, Că nu-i lăsa-o până la moarte.” Și „mirele” răspunde: „Așe să-mi adjute Dumnezău, Că n-oi lăsa-o până la noapte”. O zâs așe ca să n-aivă blăstăm. Și api zine înapoi cu nunta iară până-n șezătoare. Mama avè pită de mălai și ieșe cu două pite, așe, una o da la mire și una la mireasă ca țâpoii. Apoi era mălai siert și apa ceie a îndulcit-o și aducè feciorii horincă de luhău (spirt medicinal), îndulcit cu apă cu miere friptă.

Am fo vo 15 fete, am dus ceapă, slănină, pită de mălai mai proaspătă, luhău. Fetele torceu câte un font, o jumăta de kilă de tort și aceie era plata la femeia unde era șezătoarea. Și ducem lemne în șezătoare, câte garduri am rupt. Și ducem opaieț, fiecare când îi venea rându. Era aici de cumpărat că tătă lumea o folosât.

Era 30 noiembrie și zineu feciorii cu sâmburi de harbuz în șezătoare, să ne deie să vadă dacă adjunăm. Zăce că să ajuni să îți visezi ursătu. Și apă ne dă cu sâla, să vadă care ține Sfântu Andrei. Merè femeile laolaltă cu fetele la șezătoare. Și zânè lăturenii și să făcè pătul. Îți punè feciorii ce avè în spate, o gubiță de asta și punè gios. Și feciorii puneau un fecior gios și luau o fată și i-o duceu la fecior și le punè lecrecu în cap și sta 2-3 minute, așe mai povestèu, își dau o gură și gata.

Lăutul hainelor

Punem înt-o bărbântă de lemn a sierbe, dedesupt era o gaură pă care o astupam și băgam un cocean și cu o cârpă ca să nu să rumpă coceanu cela ori o bucată de lemn. Și puneam a sierbe fățoi și ștergători cum ne-am șters pă mânuri și pă obraz și lipideauă di pă pat, cămeșile noastre și gatii. Și punem cenușeri, punem cenușa care să strângè cum ardè lemne la sobă, turnam apă serbinte și avè un băț cu care tăt amestecam cenușa ceie, până o ajuns în vârv. Și atunci scotèu dopu iesta. Și merem la râu cu pranicu și le prănicam bine, bine, le întindem, merem și vara și iarna. Iarna punèu în badoace.

Demult, femeia o îmbrăcat și patu și masa, o făcut și ștergători de șters și de pus la blide și saci de moară, trăisti, lipideauă groasă de tort, fățoi pă masă, desagi. Era cine avè două căși și înt-o cameră să făcè mai frumos. Și patu era cu strujac cu paie așe ninga. Durnem câte patru înt-un pat, doi încoace și doi încolo, picioarele îmi erau pă pâncite la frate-meu. Dițălu îl lega de picioarele patului și mieii pân casă. Și durnem pă priciuri, ziua le băga înapoi, noaptea să trăgèu. N-am avut tăți perini. Eu durnem pă cuptiori.

Mâncăruri de dulce

Noi demult ce mâncări făcăm, Doamne! Rămânè tocana, n-o aruncam la porci. Tata o frământa binè, binè în mână, o punè pâ şpori, o cocè, o ungè cu ai şi mâncam cu un ptic de oloi, un ptic de sare, un ptic de unsoare pâ ea. Pogăci le zăcè la acele. Să făcè într-adevăr o pogace ca o plăcintucă şi multă lume o făcè cu usturoi.

N-o fo ptită să meri la magazin să cumperi. Şi făcè mama în cuptiori pâ o frundză de mălai, de cucuruz, cum îi înfăşurat cucuruzu, ori pâ de cureti, mintenaş să coceau acele şi ni le da. Ungem cu unsoare şi mâncam tăţi coconii. Numa la Paşti şi la Crăciun să mânca de grâu. N-o fo grâu ca amu să faci în tătă săptămâna plăcintă şi pancove.

Tăie porcu la Crăciun tătă lumea şi câte două bucăţele căpătam, mai mult să punea tocană în unsoare, să îţi rămâie pecea. Cum tăie aşè linguri de tocană, ascundè pecea pâ sub tocană.²

Înainte de a intra în post, Ileana Drăguş, din Onceşti, ne îmbie cu o reţetă tradiţională din copilăria ei, pe care şi-o aminteşte cu nostalgie şi gândindu-se la ea, îi simte mirosul. Şi vai, ce ar mai mânca cu „lingura de lemn, da din blidu acela verde, cu fraţii şi părinţii alături.” Este vorba despre tocana cu cir şi pece: „Când eram io cocoană, cea mai bună mâncare pâ care o făcè părinţii noşti de la sărbătorile de iarnă şî până începea Postu Paştelui, era tocana cu cir şi cu pece. Era pecea de porc, că țaranii o punè în pod la fum, unde era fumu de stejar, de fag. Şi aducè de acolo şî tăie coaste şi cârnaţi şi din stinare. Întăie făcè o tocană de carne, o prăje într-o lingură de untură, învârtè de câteva ori. Şi punè un ptic de apă şî o acoperè. Şî vidè apoi dacă e fiartă destul. Şî când aceie era gata, puneu de tocană cu făină de moară, de mămăligă, cum zăceţi dumavoastă, domnii. Şi punea mai multă apă decât voia să facă tocana şî de acolo scotè cir, sosu ceta de mălai. Şî îl punè păstă pece. Şi acolo îi dăde drumu în ceanon şî îl punè

Tocană cu pece; foto: Florin AVRAM

² Performeră Palaga Grigor, 69 ani, Onceşti, jud. Maramureş, 2021.

la gaura de la prisnele să siarbă. Și adăuga ai (usturoi) acolo, mai punea fiecare ce credea că îi place. Și după ce era gata, îl punea în mijlocu mesei și toți mâncau dintr-un blid mare verde. Mai târziu, o apărut bliduțele cele. Da era așa de bună, amu și de o fac, nu o știu face așa de bună ca mama, oricât mă chinuiesc. Amu nu mai îi așe de bună mâncarea, da amintirea îi bună!”³

Mâncăruri de post

Când o început postu s-o siert cenușă cu apă așe ninga și tăte blidele le-am leșiet. Și n-o mâncat nime carne.

Api de post făcém turte tăieté, mazăre cu cureti laolaltă, madzăre cu zamă, făcem ciuline, tocană cu oloi, demnicam așe bucățele mânânțele și un miez de ceapă frigé și acolo încingem în tocană prune uscate, pere uscate. Sérbé perele și în zama ceie de pere cu madzăre frecată, râjnită. Ptiroștele numa cu păsar, că n-o fo hrișcaș. Când n-o fo post, făcem tocană cu lapte, cu brânză, cu groștior.

Picioci pârgăluiti, madzăre cu ai, madzăre cu prune. Serbem înt-o oală prunele și înt-o oală sierbem madzărea și le adunam și le pârgăluitem și mâncam.

Făcem madzăre cu oțat, tocană cu oloi, aceie să tăiè linguri micuță și să pun înt-un blid de vo două lităre și turna ceapă prăjită pă iè un ptiic. Și o întorcè așe cu blidu. Și făcém laște în apă, sucém așe din fărină și le serbem. Și turtele să tăièu pătrate și cu lictari, așe nedostite. Cum faci turta de laște, așe să făceu. Sau serbè chiminoc cu apă și frigè poprică și punè acolo.

Să făcèu ciuline, tăièu măru așe roată și să înșira pă ață și să usca pă șpargă așe ca păstăile la soare. Și după ce să usca îl serbei așe ca și compotu.

Ciumouăle

Când să desfăca mălaiu, care pănuje (pănuși) erau mândre să punèu de-o lature. Și să legau și să puneu sub streșiniă, le zice ciumouă. Atunci n-o fo nyloane și le punei în loc de nylon. Atunci de ai dus smântână, un badog, de avei oală, punei ciumouăle în loc de nylon și nu cură.

Fata Pădurii

Pă Valea Ciuroiului s-o dus Mihaiu lu Tămaș, era fecior la Doca Ioanii. Și-o zâs că mărgând pă vale, o sântât că îi urcă oarice în cârcă. Și o zâs c-o fo gre și o dus-o până la Doca Ioanii și când o fo acolo să între în casă, atunci i-o coborât din cârcă. Și el posăie de grea ce-o fost.

O zâs că marț sara nu torcè femeile. Și o zâs că o femeie o tors și o mai venit o femeie și i-o adjutat și-o gătat câtă cânepă o avut de tors. Și o siert torturile și le-o pus în bărbântă. Și

³ Performeră Ileana Drăguș, 81 ani, Oncești, jud. Maramureș, 2021.

o mărș mă-sa dimineața, că o văzut tătă noaptea că arde loampa. Și i-o zâs c-o zinit o femeie și i-o adjutat și o siert tăt și o gătat tătă cânepa. Ioi, zice că aceie o fo Marsara. Și i-o zâs că s-o dus să aducă niște cenușă. I-o zâs mă-sa: „În strâgă, că ard Munții Galareiiului! Că-i vidè că s-a duce.” Și o zâs c-o răcnit de tri ori și s-o dus femeia ceie care i-o adjutat a toarce cânepa.

Tata l-o văzut pă Omu Noptii. O zâs că era micuț și cu copite de cal. Și-o întrebat: „Nu mi-ați văzut fata?” Și nu știu care o zâs: „Scoate brăcinariu și-l leagă.” Și el o fugit că s-o temut.

Superstiții și credințe la sărbătorile de iarnă

Am ajunat de Sfântu Andrei, să disăm ursātu. Am făcut plăcintă-n sare și o păré de gatii de-a tatii și un pranic. Da nimnic n-am disat, da sînt care disează.

De **Crăciun** punèu otavă pă masă și punè stolnicu și lega masa cu un lanț, ca să nu zie serele (fiarele) să să atingă de marhă. Veneau fete și feciori și dădeau cu picioarele în lanțu cela când sta la masă, că sta lanțu o săptămână legat până la Anu Nou. Era lanțu legat de tătă masa. Și o căciulie de ai să punè pă stolnic, trebuia să-l țai până la Anu Nou. Gunoiu îl strângem de la Crăciun până la Anu Nou, nu-l aruncam afară. Și gunoiu după Anu Nou îl duceu pângă pomi, ca să rodească ce-ai avut pă grădină.

Să făcè de **Anu Nou și la Bobotează** lumini pă apă. Avèm feștilă și punèm două lumini numa de ceară de albine de ceie galbână. Și punèm numele băiatului și numele fetii. Și să punèu pă un blid cu apă. Și cu cuțātu să amesteca așè și dacă să adunau lumânările laolată, zâce, noa, cu aiesta oi si, că dădei nume la lumânări. Era când fugè lumânările, noa, uite, cum fuge de tine, uită-te, cum să întoarce.

Apoi ne jucam Coțcă. Punem șapte blide cu gura-n gios pă masă. Și să punè supt ele un păhar, creion, lână, ptită, cărbune, la șapte blide, la fiecare câte unu. Pă o fată o lega la oti și stătè la ușă, noi le punem acele pă masă și o chemam să rădice tri farfurii. Dacă rădica păharul zăcem că a fi băutori, la lână îi gazdă, cărbunele o fo țagan brunet, dacă ridica la creion o fo deștept, la sare era aspru, verigheta îi frumos.

Méré fetele demult și număra parii din gard, era parii cu lemn bătuți. Să ducè noaptea și număra îndărăpt de la 9 la 1 și la unu lega cu un șir roșu, știi dimineața să vadă cum îi paru drept, strâmb, să sie cum i-a fi bărbatu. La Anu Nou la 12 ne uitam în oglindă să ne videm ursātu. Să vidè un drum lung făcut din lumânări.

De **Sântion** mèrè și punè moși și moașe la fete și feciori. Și dimineața cu ceterașu mèrè și le lua di pă stâlp ori di pă șirele de la telefoane. Le coborau gios și apoi băiatu ori fata trebe să le deie de băut la ceia care coborau moașe. O mărș mai mulți feciori cu Florenii. Și o fo un vecin lângă noi și avè drăguță și n-o luat-o, o luat pă alta. Și api până la urmă ne-o înzinovățat că noi am „nănășat” și n-o luat-o pă aceie. Și o fo mânioși. Și api i-am făcut scrisori. Am zis că:

Frundză verde și una
Dragu meu, drăguț Godja,
Eu la tine am zinit,
Că bine am auzât

Că trizăci de ai ai împlinit
Și ești de căsătorit.
Și zinind pă ulicioară
A ta scumpă drăgucioară
Ileana lu Deorde Cioară,
C-amu de tri ai de dzâle,
De când umblii după mine,
Nici mă iei, făr nici te căsătorești,
Umblii cu minciuni băbești.
Du-te, Godja și te-nsoară,
La poduț la Rognișoara
C-acelea-s cu zestrea-n poală.
(adică țigăncile de la pod)
Care-or si cu sumne lungi
Mâne-ta să-i sie dulci.
Care-or si cu sumne largi
Mâne-ta să-i sie dragi.

N-am scris de prostii, de nimic, c-o fo chiar vecini cu noi. El dimineața o durnit și api soțu, sie iertat, s-o dus cu scara dimineața la șesă. Pă când s-o trezât, tăți am bătut cu o tepșă. Și o înferecat moașa cu niște sârmă, cu *fogoauăle* (clești) să nu o poată lua ușor jos. Și api tăta lumea o răs.

De femeie am îmbrăcat cu haine de a noaste, pă un *jup de jmetelină* (snop de mălai). La fete să puna moș și la feciori moașă. Și eu am avut pus când am fo fată și pă tata l-o ocărât Puiu, așe, așe i-o zâs în sat. Și o scris la moș:

Să trăiești, socru Puiu
N-am știut unde șideți
Da mi-o zâs Ioana lu Șteț
Ș-am zinit să-mi dai pă Anuță,
Că de nu, o fur pă Pălăguță!

Că am avut o soră mai mare ca mine, Ioana. Este care să enervează pă moș. Una l-o luat și l-o aruncat în beci, când o văzut că tăți vecinii râdem. Și este care o duce în casă și o djoacă, o pune pă masă. Că zice că acela care are moașă, să însoară în acele câșlegi.